

даний то
жданії та
жданії то

МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ

УКРАЇНСЬКЕ
ЛІТЕРАТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ
В ГАЛИЧИНІ

леб 49

М. ОЛЕКСАНДРОВИЧ

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ

MYKOLA OLEXANDROWYCH

MARKIAN SHASHKEVYCH

**THE RENAISSANCE OF
UKRAINIAN LITERATURE
IN HALYCHYNA**

Toronto

1961

МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ

**УКРАЇНСЬКЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ
В ГАЛИЧИНІ**

ДРУГЕ, ДОПОВНЕНЕ ВИДАННЯ

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО "ДОБРА КНИЖКА"

· 174 випуск

Торонто, Р. Б. 1961

**З друкарні ОО. Василіян
286 Лісгар вул., Торонто 3, Онт., Канада**

Д. К. 1961 — 11 — 174 — 3.000

НА ОКОПАХ ЧЕРВОНОЇ РУСИ

I

Багацько восточних редакторів як от із "Нових Днів", "Українського Прометея" й под. ви поминають галичанам ("галичмонам", як називає їх ред. Волиняк із "Нових Днів") їх буцім то зарозумілість та охоту створити якусь окрему "галицьку націю". Так ясно, як ми це тут назвали, вони не пишуть. Але йде нашіптувана пропаганда в такому саме дусі. У своїм повороті до "прогресивної" України, а властиво до Малоросії (где всео абільєм дішет), вони заганяються аж так далеко, що нпр. бій на Маківці представляють як "трагедію українського народу" ("Український Прометей"). А б'ють їм до такту в такій коломийці деякі галичани. Нпр. один із державно-творчих редакторів, галичанин, писав із нагоди листопадових роковин, що ми не повинні їх святкувати, бо воно, ніби, нарушує соборність... А знов один галицький автор, Любомирський, у своїй сканально-порнографічній повісті про УПА, виразно пише, що все важне роблять для України люди з-за Дніпра, а галичани в УПА не повинні властиво грати поважної ролі...

Така скромність галичан смішна й непотрібна. Бо скрізь у великих націях-державах підкреслюється т. зв. регіональний патріотизм як чинник досконалення й розвитку поодиноких частин нації, очевидно в розумних межах. Бувши на еміграції в Німеччині, Австрії, Італії, Франції, а те-

пер у Новому Світі, мали ми часто нагоду бачити такий регіональний патріотизм, нпр. тирольців чи баварців і і. А проте ніхто з розумних німців чи інших націй не бере такого регіонального патріотизму за зло отим національним племенам, навпаки, вважає його за збагачення вартощів цілої своєї нації. Бо розумні старі нації Заходу не набралися ще, Богу дякувати, отого московського об'єдинительного варварства, якому дуже сприяє новочасне марксівське вимішування й нівелювання націй в один "советський народ".

У 1961 році ми обходимо століття від смерті Т. Шевченка і 150-річчя від народин пробудителя Галичини о. М. Шашкевича. Про Шевченка вже всі пишуть, а про о. Шашкевича ані ні... То й, гадаю, не від речі буде застановитися нам у цей пам'ятний рік над ролею промовчуваної неслушно Галичини, "Червоної Русі".

У будові Української Державності та Нації роля Галичини така велика й важна, що затирати її, ніби в ім'я якоїсь соборності, це значить свідомо чи несвідомо затирати державні й національні прикмети Української Нації. Це значить саме зрікатися галичанам такої важної ролі, як її мала Австрія в "Римській Державі Німецької Нації" аж до 1806 р.; тоді державно-творча Австрія зrekлася своєї ролі в німецькій нації і так помалу докотилася до ролі маленької державки з постійним тяготінням до злиття з Німеччиною.

Щоб не говорити на вітер, пригляньмося ролі Галичини в нашій історії і традиції. Галичина, а властиво Червона Русь, як її давніше називали, має свою окремішню, мало не тисячелітню історію й традицію. Історію Червоної Руси можна поділити на 6 періодів: 1) період державної незалежності, від десятого до половини чотирнадцятого сторіччя; 2) період принадлежності до Польщі, від половини чотирнадцятого до половини вісімнадцятого сторіччя; 3) період прина-

лежности до Австрії, від половини вісімнадцятого сторіччя до 1918 року; 4) другий період державної незалежності від 1918-1919 рр.; 5) другий період поневолення Польщею, від 1919-1939 рр.; 6) перше поневолення Галичини більшевицьким окупантам, яке триває — з малою гітлерівською павзою — з 1939 року по-сьогодні. З розгляду отих періодів бачимо, що Червона Русь (поняття дещо ширше від Галичини) була чотири й пів століття незалежною державою, чотири й пів століття належала до Польщі та півтора сторіччя до Австрії.

Найстарший період історії Червоної Руси це період її державної незалежності. Зразу Червона Русь входила в склад старої Руської Держави, яка під проводом Києва об'єднувала в своїх межах усі руські землі й племена. Руська Держава була в часі свого найбільшого розвитку (нпр. за Ярослава Мудрого) великою імперією, яка своїм засягом ішла від Чорного аж по Східне Море, з Естонією включно. Ідеологія цієї держави була імперіальна і її потім переняла та з успіхом наслідувала Москва-Росія.

Вже з двадцятого сторіччя Червона Русь вийшла зі складу тієї загальноруської держави і так перша з усіх чисто-українських земель створила чистоплемінно-українську державну організацію. Ця перша чисто-українська держава це Галицько-Волинська Держава XIII-XIV століть. Ось тут початок українського сепаратизму, що його так добре бачать москалі, а не хочуть бачити навіть деякі галичмони.

Значення Галицько-Волинської Держави XIII-XIV стол. в історії Української Нації величезне. Це ж бо була перша чисто-українська держава, яка в часах своєї найбільшої могутності обіймала дев'ятьдесят заселених просторів України, з Києвом включно! Відірвавши від схаотизованої міжусобицями загально-руської держави із центром у Києві, Галицько-Волинська Держава

з одного боку спинила творення загально-руської індивідуальності (з імперіальною ідеологією), а з другого боку дала змогу чисто-українським племенам творити свою власну чисто-українську індивідуальність (з національною ідеологією). А творилася українська національна індивідуальність перш за все на Червоній Русі, як синтеза злиття культурних складників загально-руських з одного, і західніх із другого боку. Бо Галицько-Волинська Держава була найближча до Заходу Європи і тим же найбільш виставлена на діяння західно-європейської культури й ідеології. Тому наш славний історик, проф. Степан Томашівський, у своїй "Українській Історії" пише, що без Галицько-Волинської Держави XIII-XIV стол. годі було б собі хоч би тільки подумати сучасну нам національно-політичну й культурну, а почасти й мовну самостійність України серед слов'ян.

У половині XIV століття Галицько-Волинська Держава перестала існувати. Червона Русь перейшла насиллям під Польщу, перейшла по довголітніх боях. Але свою визначну роль в історії України вона заховала й надальше.

II

Українське культурно-національне відродження XVI століття відбулося головно ж на Червоній Русі. Там зародилася й розвинула бурхлива організація братств, яка відіграла визначну, хоч не завжди позитивну роль в нашій історії. На Червоній Русі зародилося вище українське шкільництво. Тут мало свій початок українське друкарство: перша в Україні друкарня постає у Львові, де 1574 р. виходить перша книжка на українських землях. Червона Русь дає Україні XVI стол. найвизнаніших українських письменників-учених того часу. Також у XVII стол. маємо там ряд фактів, які свідчать про велику

ролю Червоної Руси в життю тодішньої України. Так напр. на самому початку XVII стол. уроженець Червоної Руси, Єлисей Плетенецький, оснував першу друкарню в Києві, а привіз її туди з Червоної Руси. Звідтам походив теж перший ректор школи Богоявленського Братства в Києві, пізніший митрополит Йов Борецький; дальнє з Червоної Руси вийшли визначні діячі науки й Церкви: Касян Сакович, Ісая Копинський і б. і. Вихованцем Львова був митрополит Петро Могила, один із найбільш визначних мужів православної Церкви й автор пляну про окремий патріархат у Києві. Скристалізувавши свого духа в Галичині, Петро Могила ввесь час старався наблизити розвиток Київської України до зразків Заходу.

Не меншу ролю відіграла Червона Русь також і в інших ділянках історії України, напр. військово-політичній. Досить згадати, що напр. властивим організатором козаччини був уроженець Галичини, гетьман Петро Конашевич Сагайдачний, той самий, що вперше з українським козацьким військом *пішов походом на Москву*. Вихованцем, а правдоподібно й уроженцем Галичини, був також найбільший гетьман України — Богдан Хмельницький — та велике число його полковників. Тут треба ще згадати про живий відгомін, який Хмельниччина знайшла саме на Червоній Русі: про те ширше в працях С. Томашівського, І. Кревецького, В. Герасимчука й і.

Не диво, що визначний український учений-історик Теофіл Коструба у своєму "Нарисі історії України" (написаному 1942 р.) називає, всупереч дотеперішнім назвам, добу 1340-1648 рр. добою "галицько-волинською". Пише він про неї таке: "Цю добу називають звичайно литовсько-польською, бо тоді політично Україна залежала від Литви й Польщі. Але це окреслення по-перше не точне, бо поза литовськими й польськими володіннями окремі частини української терито-

рії оставали під владою то Золотої Орди, то Мадярщини, то врешті Москви, — не кажучи вже про Молдавію. Але це окреслення ще й із того боку невідповідне, що воно не характеризує якоїсь окремої доби в історії української нації, а тільки окреслює її політичне відношення до сусідів. Тому в хронологічному окресленні тієї "литовсько-польської доби" маємо вагання: чи починати її з 1340 р., чи з 1349, чи навіть із 1380-тих рр., — а також не знати, коли її кінчили, щоби почати нову "козацьку добу": чи 1569 р., чи якимсь іншим роком. Коли ж поглянемо на часи після упадку Галицько-Волинської Держави, з погляду життя українського народу і його долі (не тільки політичної!), то побачимо передовсім дуже яскраву культурно-історичну переміну. Коли в княжій добі Україна під культурним оглядом лежала в сфері середземноморської культури, репрезентованої тоді Візантією, а середньо-европейські впливи (їх можна б окреслити як впливи римської провінціяльної культури з сильною домішкою варварських елементів) були доволі слабі, то тепер у зіткненні з носіями середньо-европейської культури, головно поляками, українці, після деякого культурного летаргу, досить поспішно й основно присвоюють собі якраз цю культуру, тобто входять у сферу середньо-европейської культури. Можемо тут розрізнати два періоди: 1) від XIV до м. б. половини XV століть, коли український народ іще не зовсім прочуняв після втрати княжої державності і не з'ясував собі вповні нової небезпеки й засобів боротьби з нею, та 2) друга половина XVI і перша половина XVII століть, період надзвичайної української активності і навіть сильної культурної боротьби зі західнім наступом, але вже цілком західніми методами. В першому періоді цієї доби дуже символічною є доля київської св. Софії: вона помалу валиться, майже ніким не піддержанана, так що в кінці

XVI стол. уявляє собою жахливий вид: на стінах катедри росли дерева, а в її майже поруйнованому нутрі блукали звірі. У тому ж часі майже основно повалилися пам'ятки архітектури княжої доби по столицях князів. Такий Галич занепав так основно, що згубилася навіть традиція його первісного положення; що вже й казати про те, що самі мешканці Галича не вміли вказати місця Осмомислової катедри... Щойно в останнім столітті тієї доби цілком нові сили, себто міщанство й козацтво, спомагані доволі слабо останками старої аристократії (як от Острозькі) і шляхти (Сагайдачний), а також українська уніятська єпархія — видвигають кліч оборони національного стану посідання і починають шукати своєї національної традиції у княжій добі. Відновлення повалених київських храмів Петром Могилою, націоналізація козаччини через вписання Запорозького Війська до Київського Богоявленського Братства з одного боку, а нав'язання до традиції Фльорентійської Унії й християнства часів св. Володимира та постання нової історіографії з другого боку, як також заведення західної культури як серед уніятів, так і в могильянському православ'ю, — завершили величезний перелім в українському життю. *В цій добі Україна стала тим, чим вона є досі*, не зважаючи на всі пізніші насильні спроби стерти її національне обличчя: вона стала нацією середньо-європейської культури, чи, як звичайно кажуть, західної культури. Основну роль відіграли тут землі Галицько-Волинської Держави, що самі перейшли величезний розвоєвий процес і витягнули руку по східні землі, які й націоналізували. Отже стався процес відворотний, як у попередній добі: коли тоді (в попередній добі) Київ приєднав західні землі і надав їм руську династію й руську культуру, то тепер західні землі звертали цей депозит Києву і східнім землям, перетворивши його, згідно з вимогами історично-

го моменту. Тому з погляду української культурно-національної еволюції хіба найкраще назвати цю добу волинсько-галицькою. Українська нація виявила в цій добі величезну життєздатність і здібність, оформила виразно свою фізіономію, так, що *не позбавлений слухності погляд про властиве сформування української нації (саме) в тій добі*; ми сказали б для ясності — сформування її зasadничих культурно-історичних рис, із якими вона вже й буде виступати в дальшій історії".

Т. Коструба не стоїть тут із цим своїм поглядом відокремлено. Ми згадували вже раніше погляди проф. С. Томашівського, на гадку якого Галицько-Волинська Держава це теж початок чисто української нації, окрімовід загально-руського пnia. Інший учений, проф. д-р Омелян Пріцак ("Шляхи української незалежності на протязі історії", "Стежі" 1947, чч. 5-6) пише про Галицько-Волинську Державу таке: "XIII-XV століття в Європі це часи поставання нового типу держав. Створена геніяльним, на жаль завчасно загинулим, Романом II Великим (Мстиславовичем) держава "Регnum (Дукатус) Russie", називана звичайно "Галицько-Волинською" (хоч радніше повинна би бути називана "Галицько-Володимирською") почала свій перехід із старого типу примітивної, династичної держави, якою була ще Київська Держава, на шлях пізньо-середньовічної національної держави, що стала підвальною для модерних європейських держав-націй.

"Королівська корона Данила, впровадження державної канцелярії, веденої латинською мовою (себто мовою, що була панівною в тодішньому державному й дипломатичному світі), титули володарів: "З Божої ласки" ("Екс доно Деї", "Dei graçia"), врешті, що найважніше: вживання володарями в своїх титулах національної назви "Русь" ("Сirіллюм доміні Георгії peric Russie").

або "Деі граціє дуціс тотіюс терре Руссіє", "Екс доно Деі натус дукс ет домінус Руссіє" — дотепер бо князі титулувалися залежно від посіданої землі, напр. Київський, Галицький, Сузdal'ський і т. п.) князь — ось етапи цього формування.

"Та в тому ж часі на північно-східніх землях організувався другий політичний центр Русі: Володимирсько-Сузdal'ське Князівство, центр із якого постала пізніша Московія. З тих чи інших причин дійшло це князівство до чималого багатства, отже хитрий митрополит "всех Русі", грек, перемінив поруйнований Київ на процвітаючий Володимир над Клязмою. Доки митрополія "всех Русі" мала свій осідок у невтральному Києві, доти справа поділу тієї східно-европейської митрополії відповідно до нових національностевих обставин не була нагальною. Але з хвилиною, коли київський митрополит опинився під покровом північно-східнього руського князя (а що це означає в православній церкві покров князя, це відома справа), — імперативом галицько-волинських державних інтересів стало питання окремої митрополії.

"Але зреалізувати цей постулат не було легко. Візантійські церковні кола не бажали собі поділу митрополії "всех Русі", що була своїм об'ємом далеко просторіша від території всього патріархату, а то й лакомим куском, про який мріяв не один із достойників патріархату. Крім того даний північно-східно-русський князь (сузdal'ський, володимирський, чи пізніший московський), розуміючи, яке виключне становище на Русі надавав його столиці факт резидування в ній київського митрополита — докладав у Царгороді всіх зусиль, щоб тільки залишити надалі цей стан. Але вже з 1303 візантійського року, значить 1302-1303 нашого числення, царгородські церковні аннали нотують, що після довгих і дуже утяжливих пертрактаций удалося галицько-

волинським князям добитися створення окремої митрополії в Галичі. Нова митрополія, заснована на основі грамот цісаря Андроніка й патріярха Атанасія, дістала 81-ше місце у ряді митрополій царгородського патріярхату (десять місць нижче від київської митрополії) та офіційну назву "Мікра Росія" (Мала Русь).

"Виборення окремої митрополії "Малої Руси" — це велика політичної ваги подія, що заманіфестувала суверенність тодішнього нашого духовного життя".

1772 року Червона Русь перейшла до Австрії. Перейняла її Австрія титулом прав Угорщини до давньої Галицько-Володимирської Держави, тому й назвала ново-прилучені землі "Королівство Галичини й Володимириї".

Правда, в Галицько-Володимирському Королівстві XVIII-ХХ століть політичним господарем був хтось інший, а не галицькі українці, проте це Королівство було все таки нав'язанням до давньої державності нашої: галицької, української. Що ця державно-українська традиція постійно в Галичині переховувалася, про те свідчить маніфест Головної Руської Ради: "Ми, Русини Галицькі, належимо до великого руського народу, котрий одним говорить язиком і 15 мільйонів виносить... Той народ бил колись самодільний, рівнался в славі наймогутнішим народам Європи, мал свой письменний язик, свої власні устави, своїх власних князів, одним словом бил в добром битю, заможним і сильним".

"Це слова маніфесту Головної Руської Ради, що пролунали саме у Львові, столиці Галичини, дня 2 травня 1848 року. Був це знову перший у новочасній історії нашого народу самовизначальний акт, а автором його були сини Червоної Руси. І подібно, як сто літ пізніше, так і в 1848 р. оті творці нового самостійництва України, родом галичани, виразно зазначували в своїм маніфесті приналежність до "великого руського народа".

ду", отже були в повнім цього слова значенні українськими соборниками! Які ж і досьогодні актуальні дальші слова цього маніфесту:

"...Встаньте! але не до зради і незгоди! Но двигнімся разом, щоби разом піднести народність нашу... Будьмо тим, чим можем і повинниємо: Будьмо народом!"

“ЧУДО” о. МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

6-го листопада 1811-го року в родині священика, в селі Підлісся, недалеко Олеська в Галичині, прийшов на світ провісник новітнього відродження Української Нації — Маркіян Шашкевич. Часи тодішні нагадують дуже наші: великі Наполеонські війни, страшний занепад моралі, спокушування Церкви піти на службу державі (так званий “йосифінізм” чи “феброніянізм”), безбожництво по французькій революції й інші нещастья.

Галичина, недавно ще припала від Польщі для Австрії, прийшла туди в великому культурному й економічному занепаді. Нашого митрополита польсько - наполеонські війська арештували, але така ж була й доля самого Папи. Залікане духовенство, яке становило нашу всю тодішню інтелігенцію, підпало польщині й говорило проповіді по польськи, а й розговірна домашня мова теж була переважно польська. Не було української преси, ані книжок. Спроби культурного українського відродження через оснування шкіл і друкування книжок, які почалися 1818 року в Перемишлі, де католицькі священики оснували “просвітне товариство”, що мало видавати українські (тоді казали: руські) книжки — зовсім притихли й зупинились. Прихильний

тій праці митрополит (пізніший кардинал) Михайло Левицький, дістав за те такі “напімнення” з Відня, що волів дати спокій.

На іншому місці пишемо про Маркіяна Шашкевича та його величній на ті часи подвиг: відродити українську мову, літературу і, — про що звичайно наші теперішні “соборники” мовчать: визнання соборності українського народу і його прав на політичну самостійність.¹) Тут скажемо про **значення виступу о. Маркіяна Шашкевича**.

Коли розглядати велике діло Шашкевича в площині тодішнього нашого народного положення в Галичині, то виглядає воно на якесь нечуване чудо морального порядку. Не тільки почин М. Шашкевича виглядає на таке якесь чудо, щось гей “вибух України”, але ще більшим чудом стає інша річ: Шашкевичеве **видержання** в цьому чуді. Не тільки відродилося тоді в галичан “русське (українське) серце”, але й видержало воно своє життєдайне биття в особі Маркіяна аж до його смерти.

¹) Пор. Г. Ю. Гербільський, Передова сусільня думка в Галичині. Вид. Львівського Університету 1959, і В. Т. Дмитрук, вступ до кн. М. Шашкевич, Вибрані твори. Львів 1954. Про політичну програму Галичини знайде читач статтю в календарі “Світла” на 1962 рік (стор. 88-90). З неї видно виразно, що постпоповані тепер на кожному кроці “галичмони” мали свою політичну, виразно самостійницьку програму, до того ж соборницьку, в дусі західного розуміння нації, і то в часах, коли на Наддніпрянщині про те і не снилося. (Мусимо тут спростувати друкарську помилку в календарі на 90 стор., 3-тій рядок іздолу: має там бути 1841, а не 1861 року.).

І не перестає битися там і досі, в пору найгіршого переслідування нас, не тільки як католиків, але і як українців. Чудо живого серця — українського серця.

П'ять років по смерти Маркіяна настала “весна народів” 1848 року й серед ней “Головна Рада Руська” у Львові 2 травня 1848 р. заявила іменем галицьких українців, що “ми Русини Галицькі належимо до великого Руського народу, котрий одним говорить язиком і 15 мільйонів виносить... Той народ був колись самодільний, рівнявся в славі наймогутнішим народам Європи, мав свій власний письменний язик, свої власні устави, своїх власних князів, одним словом був у добром буттю, заможним і сильним...”

Здавалось би: настало повне відродження Галицької України, що його хотів викликати своїм великим, гарячим українським серцем Маркіян Шашкевич. Але... Не спав диявол. Руками своїх прислужників — одною лівою: польських поганських націоналістів, що підшивалися під марку римокатоликів, другою правою: московських язичників, що грали на дудку православ'я й слов'янщини — старався диявол погнобити те, що Бог природно вложив у наші серця: українську національність. Бо за нею диявол бачив те, на чому ця національність у нас спиралася: приналежність і вірність Католицькій Церкві. (Читайте про те в статті п. н. “Національна солідарність”, 43 і дальші сторінки Календаря “Світла” 1961). З двох найближчих товаришів о. Маркіяна Шашкевича — о. Яків Головацький перейшов на православ'я і скінчив як русский, а знову Іван Вагилевич перейшов на лютеранство. Тільки

Маркіян Шашкевич, слабий тілом, видержав до кінця свого життя при українстві: бо билось в ньому правдиво українське серце. Бо Маркіян Шашкевич мав українське серце на властивому місці, там де б'ється Серце Спасителя. Католицький пан-отець Маркіян Шашкевич видержав у вірі своїй Церкві бідним, голодуючим нераз, сільським сотрудником; хоч міг стати таким же багатим професором, як став ним був о. Я. Головацький, завдяки переходові на православ'я. Але о. Маркіян Шашкевич був інакшим: він мав Божий намір — служити Божій правді, а не світській карієрі. Він був вірний до смерти католицькій правді — і тому видержав в українстві до гіркого кінця, безкористовно, без карієри. Вся його “карієра” була в Божому, в духовному. Віра його основувалася на вченю-догмах Католицької Церкви, намір був у послусі Церкві, сумління давало провід життю, а серце запалювало до християнського чину найбільша чеснота християнства: любов. То й не диво, що о. Маркіян видержав до кінця. Та й зрештою, сам він признається нам до цього, як і чому. Бо ось у його “Псалмах Русланових” читаємо:

“Віра серця моого, як Бескид, твердо постановилась на любови. Смуток твій знайдіє, а радость сліди его позмітає, а сумна північ буде ясним полуднем, і звеселишся, а око твоє заблищит зірничкою в бурній пітьмі житя своєго, і огорнешся зоревою свитою тихомиря, і линяєт над тобою милость божая, бо надія із серця твого не втікла — бо хто яко Бог?

Сполошиш ми долю і проженеш щастя, день

ми споморочиш і світ ми западе, нуждов мя
вдариш і нашлеш ми злидні, світ ми спустіє
і йме ворогувати, знайдіє радость і плач мя
огорне, туга ми ранком і вечером журба, і ніч
ми несонна і горйоване з сонцем, вирвеш ми
очі і душу ми вирвеш: а не возьмеш милости
і віри не возьмеш, а не видреш любови і ві-
ри не видреш, бо руське ми серце тай віра
руська".
(Псальми Русланові, II).

ЯК ВИГЛЯДАЛО УКРАЇНСЬКЕ КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ ГАЛИЧИНІ В КІНЦІ 18-ГО ТА НА ПОЧ. 19-ГО СТ.

Від 14 століття до 1772 р. Галичина входила в склад Польської Держави. У 1772 р. почався розділ Польщі поміж три сусідуючі з нею держави: Австрією, Прусією та й Галичину в 1772 році перейшла під панування Австрії. Українське населення в Галичині було в той час дуже бідне. Майже вся українська шляхта й навіть більша частина українського міщанства в Галичині спольщилася. Українцями за національністю та "греко-католиками" (назву "греко-католики" завела для нас цісарева Марія Тереза), по вірі лишилися в Галичині тільки самі священики та селяни ("хлоп і поп" — сміялися поляки...). Але селяни були в тяжких матеріальних злиднях. Вони мусіли відбувати тяжку панщину (в Австрії, отже й у Галичині була панщина до 1848 року). Австрійський уряд видав приписи, що мали означити, які саме панщиняні обов'язки мали виконувати селяни. Та ці приписи лишилися більше на папері. Зрештою і за тими приписами положення селян було тяжке.

Єдиною українською культурною верствою в Галичині було таким чином духовенство. Але й матеріальне положення духовенства було досить гірке. Священичі родини були здебільшого дуже численні. Тому священик, обтяжений родиною, мусів головну увагу звертати на те, щоб удержувати родину, виховувати дітей і т. д. Для культурної роботи не залишалося в нього багато ча-

су. Лиш одиниці серед тодішнього світського жонатого духовенства могли займатися культурними справами. В таких обставинах головним культурним і зокрема літературним українським осередком у Галичині був *Василіянський Чин*.

Василіяни в той час провадили в Галичині багато шкіл. Вони мали також кілька своїх друкарень, із яких виходило чимало книжок у мові церковно-слов'янській або мішаній церковно-слов'янсько-українській, часом і в майже чистій українській. Особливо широку видавничу діяльність виявляли дві василіянські друкарні: університетська й почайвська. Остання, хоч була поза межами Галичини, але стояла в тісному зв'язку з галицькими василіянами та друкувала книжки на їх замовлення чи взагалі для них.

Серед творів, виданих у тих друкарнях по 1772 рік, особливо відомі були: "Народовіщеніє" або "Слово к народу католіческому" (1778 р.), "Бесіди парохіяльні" (1789), "Книжиця для господарства" (1788), "Політика світська" (1790) та інші. Мова всіх цих книжок ще не чисто народня, але вже зближена до чистої народної (особливо в "Науках парохіяльних").

"Науки парохіяльні" це збірник проповідей, придатних також до читання. Спершу цей збірник уложенено в церковно-слов'янській мові, але потім василіянин о. Юліян Добриловський переклав його на мову майже народню.

"Слово к народу католіческому" складалося з порадника для священиків, як повчати парохіян, та з численних прикладів (понад 270) моральної науки.

Літературно-видавнича діяльність Василіян не обмежувалася до чисто духовних творів. Василіяни видавали книжки, потрібні для практичних цілей. Писали Василіяни й твори красного письменства. Серед поетів-vasilіян особливо відомий був о. Юліян Добриловський (*1760, † 1825),

визначний проповідник, перекладач парохіяльних наук. У свій час дуже популярна була його пісня "Дай же, Боже, добрий час".

На великий жаль, ця висококорисна діяльність Отців Василіян у Галичині не могла широко розвинутися під австрійським пануванням. Австрійським цісарем у той час був Йосиф II. Він був прихильником так званого "освіченого абсолютизму". Іншими словами, він хотів, щоб усе в державі залежало від його волі й виконувалося згідно з його наказами. Він ніби-то змагав до добрих цілей — освіти й добробуту громадян; але й думав, що лиш він, цісар, найліпше розуміє, що треба його громадянам, ліпше навіть, ніж воно самі. Тому Йосиф II-й не допускав самоврядування й ніякої влади поруч себе. Наслідки його панування були досить прикрі: розвинулася бюрократія, себто сухе, формальне управління урядовців, що не рахувалися з вимогами життя та з потребами живих людей. Добрих цілей своїх Йосиф II не осiąгнув, а в деяких частинах своєї держави довів населення до бунтів і повстань.

Зокрема Йосиф II не хотів допустити до вільного життя в Церкві. Він хотів, щоб Церква підлягала державі й цісареві. Цей фальшивий погляд навіть і названо пізніше "йосифінізмом". Він заувів правило, що розпорядження Папи здобувають силу в Австрії лише тоді, коли їх затвердить цісар. Взагалі він вмішувався в церковні справи, самовільно пробував переводити важні зміни в Церкві, а від 1782 р. почав замикати монастирі. Особливо сильно зашкодив Йосиф II Українській Католицькій Церкві в Галичині. Він відібрав значну частину майна греко-католицької митрополії й передав його львівському вірменському архиєпископові. Далі, він замкнув більшу частину українських греко-католицьких монастирів у Галичині. Найближчі наступники Йосифа II-го продовжували деспотично-руйнницьку полі-

тику Йосифа II супроти Церкви й монастирів і цілими десятками замикали василіянські монастири. З великого числа монастирів у Галичині лишилося дуже мало. Разом із монастирями замкнулися й василіянські школи та сильно зменшилася культурна праця Василіян. Взагалі, в перших десятиліттях австрійського панування над Галичиною наступив упадок українського культурного життя у Галичині.

УКРАЇНСЬКИЙ ВІДДІЛ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1787-1809)

Замикаючи українські монастири, уряд Йосифа II хотів заступити їх іншими культурними осередками. В 1787 р. австрійський уряд заснував український відділ при Львівському Університеті (відділ цей мав латинську назву "Студіюм Рутенум"). На цім відділі були виклади богословські та філософічні.

Найвизначнішим серед професорів цього відділу вважають Петра Лодія, українця з Карпатської України. Лодій викладав філософію, особливо цікавився він етикою, себто наукою про мораль-обичаї. Але у Львові Лодій був не довго, бо вже в 1801 р. перейшов до краківського університету, а звідти переїхав до Петербурга. Головні свої праці написав він уже в Петербурзі по московськи.

Дуже визначними й широко освіченими професорами на українському відділі були: о. Модест Гриневецький і о. Арсеній Радкевич, обидва Василіяни. Отець Модест Гриневецький (* 1758, — † 1823) 35 років викладав богословію на Львівському університеті. Він був навіть ректором університету, а під кінець життя протоігуменом Чину св. Василія Вел. Він виявив себе як свідомий український патріот, викладав по українськи й гаряче обстоював потребу зберегти та розвинути український відділ університету. Свої богословські праці, згідно з тодішнім звичаєм, писав він латинською мовою.

О. Арсеній Радкевич (* 1759, † 1821) викладав

на університеті єврейську та інші східні мови, вступ до Старого Заповіту, толкування Старого Заповіту, науку про біблійні старинності і т. д. Викладав по українськи й по латині, праці свої писав латинською мовою.

Серед інших професорів українського відділу визначнішими були: єпископ Мик. Скородинський, Митрополит Антін Ангелович, о. Андрій Ангелович і о. Михайло Гарасевич, а, крім того ще професор фізики, українець із Закарпаття Іван Земанчик.

Єпископ львівський Микола Скородинський (* 1757, † 1805), викладав душпастирську богословію по українськи й по латинськи, але єдиний свій друкований твір (властиво переклад) видав по-польськи. Митрополит Антін Ангелович (* 1756, † 1814) викладав богословію по латині, був один рік ректором університету, гаряче обстоював права Греко-Католицької Церкви, виступав як щирий австрійський патріот, видав кілька політичних творів (по-польськи й по-французьки, боронячи в них інтересів Австрії. Крім того, він уложив Літопис Української Церкви" (латинською мовою). Ця праця не була надрукована, але вона, здається, стала підставою ширшої праці під тою ж назвою о. М. Гарасевича, яка й досьогодні становить важне джерело до історії Української Церкви. О. Андрій Ангелович, брат митрополита, викладав церковне право по українськи й написав великий і добрий підручник греко-католицького церковного права, на жаль, не надрукований.

Окремо треба згадати о. Михайла Гарасевича (* 1763, † 1830). Він був вихованцем отців піярів і підляг сильному спольщенню. На університеті викладав богословію по польськи, якийсь час був навіть ректором польської патріотичної газети. Він оженився з полькою, але потім розійшовся з нею. На початку своєї діяльності о. М. Га-

расевичував себе за поляка, але пізніше змінив свої погляди і став українським патріотом. О. М. Гарасевич був проректором університету і займав високі церковні становища. Писав він по польському, по німецькому й по латині. В кожнім разі Гарасевич має великі заслуги для української науки, бо він зібрав дуже цінні матеріали до історії української Церкви й написав кілька важливих церковно-історичних творів. Найважливіший із них це "Літопис Української Церкви" ("Анналес Екклезіє Рутене"). Там дуже багато відомостей, але самий цей твір однобічний. О. Гарасевич у своїх поглядах був так званим "восточником", себто прихильником чисто-східніх церковних обрядів та противником перенесення західного духа й західних звичаїв і обрядів у наше церковне життя. З цього "восточницького" становища він і висвітлював церковну історію.

Український відділ Львівського Університету проіснував недовго, лише до 1809 р. Австрійський уряд, основуючи цей відділ, поставив його в гірше становище, ніж латинський богословський та філософічний відділи університету. Священики, які кінчили український відділ, діставали від уряду платню півтора раза меншу, ніж ті, що скінчили латинський відділ і тому серед самого українського духовенства було багато противників українського відділу. Лиш одиниці, напр. василіянський протоігумен о. М. Гриневецький, розуміли важливість українського відділу в університеті. Але їх голосу не послухано й відділ перестав існувати.

Зрештою, продовж свого 20-літнього існування відділ не виявив широкої культурної роботи. Хоч серед професорів українського відділу було кілька визначних учених, вони залишили мало творів, та й із тих творів майже ніщо не з'явилося друком. А найгірше було те, що український відділ університету стояв майже цілком на боці від

українського життя й не брав до уваги чергових потреб Греко-католицької Церкви й українського народу. Лише наукова діяльність о. М. Гарасевича й почали митрополит Антона Ангеловича та о. Андрія Ангеловича мала на увазі біжучі потреби Церкви й народу.

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНО-ГО ВІДРОДЖЕННЯ В ГАЛИЧИНІ

Мимо існування українського відділу на Львівському університеті, українське літературне життя в Галичині під кінець 18-го й на початку 19-го століття було в стані найбільшого упадку. Продовж 19-ти років (1796-1814) у Галичині вийшло українською мовою лише 17 книжок та брошур, часом зовсім дрібних, і то властиво наявіть не чисто українською, тільки церковно-слов'янсько-українською мовою. Це були проповіді, підручники й невдалі вірші.

Всетаки і в тім часі були одиниці, що думали та дбали за українську культуру.

Найвизначнішим із них був, поруч із згадуваним уже о. М. Гриневецьким, перший парох грецько-католицької церкви св. Варвари у Відні о. Єронім Стрілецький (* 1733, † 1833). Він продовж свого 20-літнього перебування при цій церкві здобув для неї пошану й славу серед своїх і чужих. Він зорганізував дуже добрий церковний хор і говорив проповіді по українському (тимчасом, як у Галичині наші священики тоді або зовсім не виголошували проповідей, або говорили їх по польськи). О. Стрілецький писав також церковно-релігійні й історичні твори та зложив першу граматику тодішньої української літературної мови, що становить перехід від церковно-слов'янської до української мови. Навколо церкви св. Варвари у Відні утворився український

гурток, із якого вийшло потім чимало українських церковних і культурних діячів.

Із початком 19 стор. в Галичині стали поширюватися друковані або переписані примірники "Енеїди" Котляревського і потім славної староукраїнської поеми (з кінця 12 ст.) "Слово о полку Ігоревім" та інших творів української літератури. Рівночасно з тим через німецьку, польську та чеську літературу почали досягати українців у Галичині впливи *романтизму*, які виявлялися в зацікавленні народньою мовою, піснями, народнім життям, старовиною і т. д.

Помалу серед українців у Галичині, а саме серед священиків і священичих дітей пробудилося зацікавлення до живої української народньої мови, українських народніх пісень, казок, приповідок, повір'їв, звичаїв, до галицького і взагалі українського минулого і т. д. Деякі священики зачинали говорити проповіді по українському. Інші пробували укладати граматику української мови. Далі з'явилися спроби писати народньою мовою. Зачалося також збирання українських пісень, казок, приповідок, записування звичаїв та повір'їв; зачалися й історичні досліди.

Так починалося українське національно-літературне відродження в Галичині. Початки його були дуже непевні й несміливі. Бракувало людей; а їх ті люди, що починали національно-культурну працю, потім її часто покидали, бо не мали для неї ні часу, ні матеріальних засобів.

У 1816 р. постало в Перемишлі "Товариство священиків" під проводом о. Ів. Могильницького. Воно поставило собі за ціль, між іншим, дбати за розвиток української літературної мови й літератури, видавати по українськи підручники й книжки для народу і т. д. На початку священики, члени цього товариства щиро й енергійно взялися до діла; але потім, обтяжені родинами, змушені дбати за виховання численних дітей, во-

ни не мали ні часу ні змоги не тільки розвинути, але й піддержувати працю цього товариства і воно замкнулося, не залишивши по собі особливого сліду.

Проте в Перемишлі всетаки жевріло, хоч і слабеньке українське національно-культурне життя. В Перемишлі від 1818 р. був єпископом Іван Снігурський (* 1784, † 1847). Він утворив велику бібліотеку, заохочував священиків до наукової й літературної праці, проєктував розвинути українське католицьке видавництво і т. д. Особливо піддержував він працю о. Ів. Лаврівського, о. Ів. Могильницького, о. Й. Левицького, о. Й. Лозинського та інших. У протилежність більшості тодішніх духовних осіб, що вживали звичайно польської мови, навіть у себе дома, єпископ Іван Снігурський говорив завжди по українському і взагалі дбав про поширення української національної свідомості.

Одним із нечисленних діячів української культури в Галичині в першій четвертині 19 ст. був о. Іван Лаврівський (* 1773 — † 1820). Був він ректором львівської греко-католицької семінарії, потім каноніком у Перемишлі. Він перший у Галичині почав говорити проповіді по українському. О. Лаврівський був широко освіченою людиною; добре знав найновіші тоді досліди науки. Піддержував знозини з закордонними вченими і т. д. Він поважно займався українською мовою й українською історією. Він уложив українську граматику та словник української мови. Рівночасно збирав він матеріали до української історії, укладав підручник історії українського народу, писав про галицькі старинності, переклав старо-український літопис на польську мову, а "Історію Церкви" московського митрополита Платона на латинську мову. Уложив він також український буквар і написав книжку повістей для дітей (для вживання у школі). На жаль, усі

ті його праці лишилися недруковані. Зате він мав, без сумніву, великий вплив на своїх учнів і знайомих та через те причинився до розвитку української національної свідомості. У своїй граматиці, лекціях і розмовах зі знайомими о. Лаврівський вияснював окремішність української мови від польської й московської та вказував на потребу розвитку української мови.

Другим визначним діячем української культури в тім самім часі був перемиський канонік о. Іван Могильницький (* 1777, † 1831). Він був основником і головою перемиського "Товариства священиків". Завдяки його заходам, греко-католицька митрополія домагалася в 1817 р. заведення в українських селах у Галичині української мови в школах, замість польської (але заходи ці, на жаль, скінчилися невдачею). Подібно, як і о. Лаврівський, він рішуче обстоював самостійність і окремішність української мови. Цей погляд висловив він у спеціальній науковій статті про українську мову, надрукованій по-польськи в 1829 р. Разом із тим він указував на єдність мови галицьких українців з українською мовою на Великій Україні. О. Могильницький написав українську граматику (що, на жаль, не була друкована) і написав та видрукував катехізм великий і малий, буквар та ще кілька книжок для школи.

Третім визначним українським культурним працівником був о. Петро Паславський, парох церкви св. Варвари у Відні (* 1792, † 1846). Він гідно представляв українців у світі перед чужими людьми. Проповіді свої виголошував по українському та зложив із них писаний збірник. Написав також українську граматику. На жаль, і те й друге лишилося ненадруковане; але граматика його послужила бодай основою для першої друкованої української граматики в Галичині, написаної о. Й. Левицьким.

Рівночасно з тим почалося в Галичині збирання етнографічних матеріалів, себто записування народних пісень, казок, приповідок, звичаїв і т. д. Деякі галицько-українські етнографічні матеріали подав уже Червенський у книжці "Русь Заднестрска". У 1821-1822 роках професори Львівського Університету видавали календар, у якім помістили між іншим кілька українських народніх пісень по-українськи й у німецькім перекладі. У 1828 р. Вінкентій Поль видав книжку "Українські народні пісні", в якій подав наші пісні в німецькім віршованім перекладі.

Коло того ж часу почали збирання українських пісень Жегота Павлі та В'ячеслав Залеський. Їх збірки, особливо збірка Залеського були дуже цінні й зробили велике враження на громадянство. Залеський у своїй збірці (виданій 1834 р.) подав не тільки народні пісні, але й вірші деяких поетів 18 ст., між іншим, власиліянина о. Юл. Добриловського.

Ст. Незабитовський, о. Р. Крижанівський і Гр. Ількевич зібрали багато українських народніх приповідок, особливо цінна була збірка Ількевича. Крім того, Ількевич поміщував по-польськи статті про знаменитий колись монастир Скит Манявський, галицькі могили, народні забобони і т. д.

ПЕРШІ
УКРАЇНСЬКІ ЛІТЕРАТУРНІ СПРОБИ
В ГАЛИЧИНІ У НОВОМУ ДУСІ
(1822-1833)

У 1820-их роках з'явилися українські літературні спроби в Галичині. Першими ново-українськими письменниками в Галичині були о. С. Петрушевич, о. Й. Левицький, А. Лужецький та інші. О. Степан Петрушевич (* 1772, † 1859) писав спочатку сентиментальні вірші по польськи. Щойно пізніше, під кінець 1820-их років зачав писати по українськи. Написав невелику комедію "Муж старий, жінка молода" та кілька українських поезій. Комедія його дуже подібна своїм змістом до комедії Котляревського "Москаль-чарівник". Твори о. Ст. Петрушевича в свій час не були надруковані й тому не мали значення.

О. Йосиф Левицький (* 1801, † 1860) був незвичайно енергійною людиною, пробував своїх сил у поезії, повісті, науці, літературній критиці і т. д., але зовсім не мав літературних здібностей. Від 1822 р. почав він перекладати віршем романтичні поезії німецького поета Гете. Мова перших його віршованих перекладів була страшна: це була якась мішаниця мов української, церковно-слов'янської, московської й польської. Та чим далі тим його мова ставала ліпшою й більшою до народної. Вкінці став він прихильником чистої, живої української мови. Але й пізніші його вірші не мають вартості. Більшість своїх

віршів о. Й. Левицький надрукував, але вони не могли ані зробити доброго враження, ані започаткувати літературне відродження. У 1831 р. о. Й. Левицький написав українську граматику чи може радше переробив її з граматики о. П. Паславського. Це була перша друкована українська граматика в Галичині.

Антін Лужецький (* 1807, † 1891) почав писати поезії в 1830 р. Це були віршовані переклади з німецьких та польських поетів, оригінальні поетичні проби в релігійному або сентиментально - романтичному дусі, одна історична поезія ("Переяслав") та кільканадцять байок. Лужецький мав дещо більше здібностей ніж о. Йосиф Левицький, але й він не мав правдивого поетичного таланту. Деякі свої поезії надрукував щойно в 1840-их роках.

Коло 1830 р. в Галичині сильно розвинулася польська національно-революційна агітація. Поляки робили заходи для віdbудови незалежної польської держави. Серед на пів спольщеного українського громадянства в Галичині знайшлося тоді чимало прихильників віdbудови незалежної Польщі та чинних учасників польської національно-революційної роботи. Деякі з учасників польського національно - революційного руху в Галичині пробували писати політичні поезії по українськи. З таких поетів відомі Мирослав Гославський, М. Попель і К. Ценглевич.

Гославський написав ніби - історичну поему "Місто Київ". Зміст цеї поеми був такий: буцім то в давніх часах Україна опинилася під владою чужого злого царя, який здирав з людей страшні податки та знущався над українцями. Вкінці всі українці повстали, прогнали царя з його прибічниками, загнали до Дніпра й там потопили. Митрополит на березі Дніпра відправив благодарний молебен, і на цьому місці постало місто Київ...

Михайло Попель написав політичний вірш "Русин на празнику" та агітаційну летючку, заликаючи українців до згоди з поляками і спільнної боротьби за відбудову спільної з поляками незалежної держави. У подібному дусі писав поезії Кастор Ценглевич, більше від них усіх талановитий. Всі ті поезії поширювались головно серед української молоді, здебільша серед священичих синів. Такі поезії і взагалі польська національно-революційна агітація збуджували серед нашої молоді спори, розмови й зацікавлення до національних питань та літератури.

Так із різних сторін серед українців у Галичині будилося зацікавлення своєю народністю й літературою, а разом із тим ставилися й перші літературні спроби.

ПОЧАТКИ ГАЛИЦЬКОГО МОСКВОФІЛЬСТВА

Галицько - українське культурне відродження на початку ХІХ століття мало виразний національно-український характер. О. Іван Могильницький, о. Іван Лаврівський та інші перші діячі цього відродження виразно зазначили самостійність української мови й окремішність її від мови польської та московської. Але пізніше, вже в 1820-их роках явився в Галичині діяч, який — всупереч очевидній правді та здоровому розумові, почав голосити, що галицькі "русины" це вітка московського народу, а галицько-українська (та взагалі українська) мова це наріччя московської мови, і що галичанин може продовж одної години навчитися московської мови. Таке писав галицький історик Денис Зубрицький (* 1777 р., † 1862 р.).

Зубрицький у протилежності до більшості галицько-українських культурних діячів, походив не зі священичої родини, а з цілком світської: був сином посесора. Виховувався в польському і то чисто світському дусі, без усякого впливу Церкви. Довший час Зубрицький уважав себе за поляка й показався навіть гарячим польським патріотом. Але потім, десь коло 1823 р. наступила в нього зміна. Він почав цікавитися українськими піснями, українською й московською історією, московською поезією і т. д. Скоро став він з "поляка" найлютішим ворогом Польщі та почав уважати себе за "русского", себто за москаля, та твердити, що українці й москалі це

один нарід. Разом із тим він почав ненависно відноситися до Католицької Церкви, до церковної Унії, до Апостольської Столиці, до отців езуїтів і т. д.

Ця ненависть Зубрицького до своєї віри й Церкви стане зрозуміла, коли візьмемо до уваги, що Зубрицький був масоном.

А що ж таке масони? Точну відповідь на це питання трудно дати, бо масони це таємна велика й сильна міжнародня організація, яка укриває свої правдиві цілі. Всетаки загально відомі дві речі: 1. масони виразно змагають до панування над усім світом, і 2. вони завжди борються проти релігії й Церкви, особливо проти Католицької Церкви. Масони мають свою таємну релігію, свої обряди, відбувають свої таємні нібі-богослужіння. Масони діляться на багато рангів чи ступенів. Масони нижчих ступенів нічого не знають про те, що роблять вищі масони, але послушно виконують їх накази. Серед масонів взагалі існує дуже суворий послух нижчих вищим. Недавно виявилося, що вищі масони навіть поклонялися не Богові, а дияволові, сатані, — про що не знали ні нижчі масони (які "на свій спосіб" покланялися Богові, хоч і боролися проти Церкви), ні середні масони (які були безбожниками-матеріалістами). Не маємо певности, чи й нині вищі масони не служать дияволові, чи й тепер вони не вірять у Бога а в диявола. Але одно певне, що тепер, таксамо, як і завжди, масони стараються сіяти безвірство, підкопують пошану до віри, до Церкви, до духовенства. В тих державах, де масони мають силу, вони переслідують віру, Церкву, духовенство й віруючих.

Як масон, Зубрицький у всій своїй діяльності, у всіх своїх історичних працях, старався поборювати Католицьку Церкву, представляв її історію в найгіршому свіtlі, виписував гострі напа-

ди на Папу, на католицьке духовенство, на Унію і т. д.

Та рівночасно з тим треба признати, що Зубрицький був дуже пильним збирачем історичних відомостей і в його історичних працях зібрано багато цікавого й цінного матеріалу. Як би він не підбирав той матеріал однобічно та не освітлював історії в дусі ворожому Католицькій Церкві й духовенству, то його діяльність, як історика була б навіть корисна. Історичні праці Зубрицького відносяться головно до історії Львова, історії Галичини й історії Церкви. По українському він їх не хотів друкувати і тому друкував або по польськи (в Австрії) або по московськи (в Москві). В кожнім разі, його праці робили велике враження, викликали в читачів живий інтерес до минулого; але рівночасно вони підкопували пошану до Католицької Церкви та ширили московофільство.

Зубрицький пробував також спопуляризувати в Галичині московську літературу й почав у 1830 рр. друкувати твори московського поета Державіна. Державін був колись визначним поетом, а саме в другій половині 18 століття. Але в 1830 р. його твори вважалися вже за перестарілі, бо продовж перших трьох десятиліть 19 ст. з'явилося багато московських поетів визначніших і цікавіших ніж Державін. Та Зубрицький не знав нової тоді московської літератури й відставав від неї у своїх смаках і інтересах на яких 50 років.

Не зважаючи на те, Зубрицькому вдалося перетягнути деяких людей на свій бік і переконати їх, що галицькі "русини" це один народ із "великим" народом московським, що має велику державу й "велику культуру" (хоч про ту культуру вони самі майже нічого не знали).

Московофільський рух постав через невдоволення й ненависть до Австрії та до Греко-Като-

лицької Церкви. Ціль цього руху була передовсім політична: прилучення Галичини до Росії. Але прилучення до Росії, без сумніву, потягло б за собою знищення Греко-Католицької Церкви. Москвофільство розвинулось в Галичині головно вже в другій половині XIX століття. І в тім часі воно дуже часто лучилося з масонством та з ворожнечею до Греко-Католицької Церкви (найвизначніші московфіли, як Дідицький, Наумович, Мончаловський — всі були ворогами Католицької Церкви). Разом із тим московфіли виявляли цілковите незнання сучасної їм московської літератури та взагалі культури і сильну культурну відсталість.

о. МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ

Коло 1830-33 років у Галичині наступило оживлення українського культурного життя. Та рівночасно з тим українські культурні діячі опинилися на роздоріжжі. Поруч із національними українськими діячами, на чолі яких були єпископ Іван Снігурський, о. Ів. Могильницький, о. Ів. Лаврівський та інші, з'явилися діячі польської орієнтації (Гославський, Попель, Ценглєвич) і москоофіли (Зубрицький). У самім національно-українськім таборі не було повної згоди: одні вживали старої літературної мови (середньої між церковно-слов'янською й українською), інші наближали її до живої, народньої української мови, ще інші пробували писати чистою народньою мовою.

З цього роздоріжжя вивів українську літературу на широкий шлях національного розвитку о. *Маркіян Шашкевич*.

Маркіян Шашкевич був сином священика в Золочівському повіті, народився 6 листопада 1811 р. в селі Підлісся цього ж повіту. Вчився він у Золочеві й Бережанах, потім ходив на філософічні курси у Львові. В 1834 р. вступив до Греко-Католицької Духовної Семінарії у Львові й по чотирьох роках скінчив її, дістав свячення й став священиком. Але, ще бувши студентом у Львові, він захворував на легені; з часом ця хвороба розвинулася й 7 червня 1843 р. о. М. Шашкевич помер у 32 році життя.

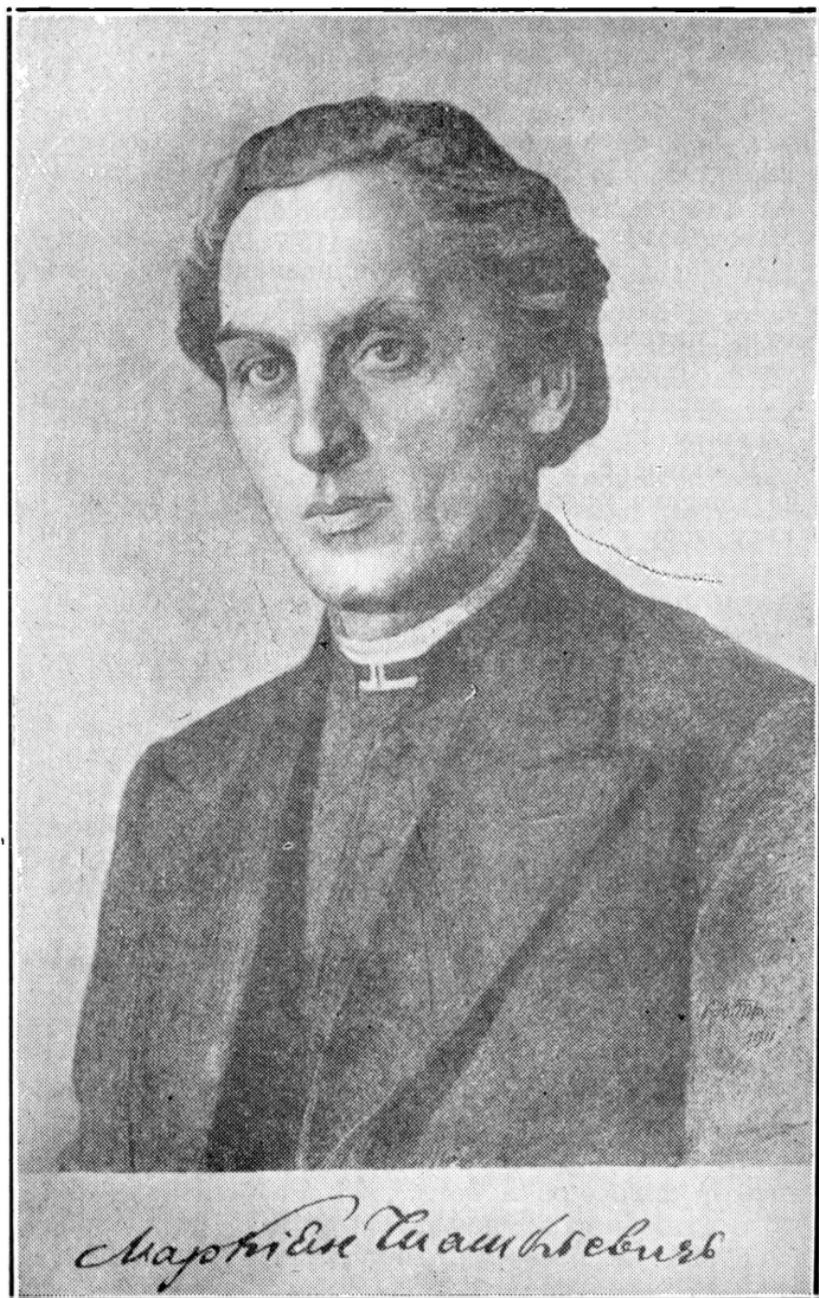
Майже вся його літературна діяльність припадає на 1833-37 роки. Пізніше, оселившись на селі, занятий піклуваннями про свою родину, а по-

тому ще й хворий, о. Шашкевич уже не міг займатися ні літературою, ні взагалі культурною працею. Але те, що він устиг зробити продовж чотирьох років, будучи ще студентом філософії й богословії, становить величезний здобуток української літератури в Галичині й починає справді нову галицько-українську літературу.

В 1832-33 роках Шашкевич познайомився зі збирачем і видавцем народніх пісень В'яч. Залеським та іншими письменниками, зачав пильно читати нову польську й чеську літературу, а також твори наддніпрянських українських письменників — Котляревського, Артемовського, Квітки та інших, і збірники українських пісень, видані на Великій Україні. Під впливом цих творів і пісень Шашкевич і сам почав писати поезії чистою, живою українською народньою мовою.

Першими поетичними творами Шашкевича були, здається, три історичні поезії, писані ніби на взір дум. Одну з них він так і назвав "Думою". В ній Шашкевич представляє погоню козака за татарином, що полонив його сестру. В цій "Думі" сентиментально-романтичний настрій із напхилом до мальовничості й смутку мішається з іншим настроєм — війовничості, сили, завзяття. Ось уривок із другої частини цієї "Думи":

"Чи то орли крильми б'ються?
Чи зірки сіяють?
Ні, то козак з врагом трутися,
Мечами блискають.
Та вже татар утомився,
К землі сильно вдарен впав...
Ще раз двигся, роз'ярився
І дівчині необачній
Головоњку з плеча зняв.
І кинувся мов звір лютий,
Козак сильний на врага,
Грудь розколов, щоб добути
Серце живе татара.

Majorie Anne Lambton

Завіз сестру додомоньку,
Поховав ю у садочку,
Посадив над нев руточку,
А в головах калиночку...

Дві інші поезії мали історично-патріотичний характер. Це були: "Хмельницького обступлення Львова" (про перемогу Хмельницького під Львовом) і "О Наливайку" (про битву козацьких військ під проводом Наливайка з поляками в 1597 р.). Скорі потім написав Шашкевич ще одну патріотичну, ніби-історичну поезію: "Болеслав Кривоустий під Галичем 1139", де змальовує перемогу українських військ над польським королем Болеславом.

Рівночасно з писанням своїх власних поезій Шашкевич почав також перекладати на українську мову різні твори з інших мов. У 1833 р. він переклав кілька дрібних творів з польської мови; потім почав перекладати віршем на українську мову сербські народні пісні й поезії з чеського "Краледворського рукопису" (збірника поезій та ін. творів, писаних у ніби-то старочеському дусі; цей збірник складено в 19 ст., але тоді думали, що то справді старинний чеський збірник). У тому ж 1833 році Шашкевич переклав віршем на сучасну українську мову частину найславнішого старо-українського твору (з кінця 12 ст.) "Слово о полку Ігоревім", а саме "Плач княгині Ярославни".

Під час ферій у 1833 р., а може ще й у 1832 р., Шашкевич почав також записувати українські народні пісні, звичаї, обряди, зокрема весільні.

Не обмежуючись своїми власними літературними спробами, Шашкевич притягав до української літературної праці й своїх товаришів, студентів філософії й богословії. Разом із кількома з них товаришів уложив він у 1833 р. рукописний збірник поезій. Увійшло до цього збірника

13 віршів сімох авторів. Сам Шашкевич умістив у нім патріотичну передмову та знану вже нам "Думу". Найбільше віршів дав до збірки якийсь М. М. Його вірші теж цікаві, особливо уміркована сатира на відносини між українцями й поляками. Один з авторів дав віршований переклад із старогрецького поета Анакреона. Збірка була цікава, хоч правдивий поетичний талант виказав у ній лише сам Шашкевич.

У 1834 р. Шашкевич виступив у семінарійській церкві з проповіддю в українській мові. Проповідь ця зробила на всіх приявних величезне враження. Перед тим у церквах по Галичині, особливо у містах, від довшого вже часу священики виголошували проповіді по-польськи. Правда, дехто часом пробував говорити українські проповіді, але ті проби проходили якось непомітно. Натомість проповідь Шашкевича, виголошена з великим захопленням, гарна своїм змістом і своєю чистотою українською мовою, стала великою подією та дала початок поширенню українського проповідування в Галичині.

У 1834 році Шашкевич зі своїми приятелями Головацьким та Вагилевичем приготував уже більший і поважніший збірник до друку, під назвою "Зоря". Головну частину цього збірника становили народні пісні, зібрани головно Головацьким. Шашкевич дав до збірника статтю про Богдана Хмельницького, романтичну повість "Олена" та кілька поезій, Вагилевич — дві баляди, Головацький — вірш "Два віночки". Крім того вміщено ще в збірнику сатиру "Скарга на нового священика, що належно виконує свої обов'язки"; хто був автором цієї сатири, невідомо; можливо, що це твір з кінця 18 сторіччя.

Вміщене в цім збірнику оповідання "Олена" Шашкевича було першим невіршованим твором українського красного письменства в Галичині. Таким чином Шашкевич був "батьком" україн-

ського оповідання й повісті в Галичині, подібно, як Квітка-Основ'яненко на Великій Україні. Оповідання це типово романтичне, а разом із тим ярко-народолюбне. Шашкевич представляє в цьому оповіданню в мальовничих образах селянське весілля. На весілля прибуває дідич, із неборою ціллю — забрати собі гарну молоду на коханку. Але про те довідується отаман опришків, прибуває зі своїми товаришами на весілля, визволяє молоду та вбиває підлого дідича; а друга частина опришків у тім же самім часі грабує двір дідича і запалює його.

Як бачимо, Шашкевич представив у цьому оповіданні гірке, безправне, безборонне положення селян за часів панщини та їх кривди від дідичів; а рівночасно з тим Шашкевич у добром світлі змалював опришків, як оборонців бідного люду, які карають лише злих напасників, багатьох дідичів, тощо. В народній поезії є багато оповідань, пісень, казок про добрих, чесних розбійників, нпр. в українській народній поезії про Довбуша, Кармелюка, Гаркушу та інш., у поляків про Яносіка і т. п. Романтичні поети дуже радо представляли в своїх творах таких розбійників — оборонців бідного, покривдженого люду. Чесних, шляхотних розбійників виводили героями своїх творів також знамениті німецькі поети — Шілер, Кляйст, а з наших письменників — Квітка-Основ'яненко, Марко Вовчок, Федъкович та інші. Отже Шашкевич опрацював у своїм оповіданні поширену й, можна сказати, улюблену тему романтичних поетів.

Поезії Шашкевича, поміщені в "Зорі", були й патріотичні й особисто-ліричні.

Шашкевичівський дуб у Підлісся

Але "Зоря" не побачила світу, бо тодішня австрійська влада не дозволила видрукувати "Зорю". Тоді Шашкевич і його товариши, не маючи змоги видати свій збірник у Галичині, видали його в Угорщині, дещо змінивши його зміст і називу. Між іншим, до цього зміненого збірника не ввійшла стаття Шашкевича про Богдана Хмельницького. Цей змінений збірник вийшов під назвою "*Русалка Дністровая*" в 1837 році, в кількості 1000 примірників. Та і цей збірник сконфіскували й лише невеличка кількість примірників його розійшлася. Щойно в 1848 (чи 1845) році "*Русалку Дністрову*" звільнено від конфіскати.

У 1835 р. Шашкевич надрукував оду "Голос Галичан" із приводу 40-ліття панування тодішнього австрійського цісаря Франца I. В цій оді Шашкевич виявив себе щирим австрійським патріотом. Видно, що до думки про українську державу він ще тоді не дійшов. Та не треба забувати, що в тих часах трудно було мріяти про можливість утворення української держави навіть хоч у як далекій будуччині. Адже ж тоді не було ні української школи, ні українських газет, українська література ледве народжувалася, самі українці вважали свою мову за "хлопську" й українська інтелігенція в Галичині вживала звичайно польської мови навіть у себе в родині, навіть у галицьких церквах проповіді виголошувано попольськи!

Ода Шашкевича, писана чистою, народньою мовою, гарна формою, зробила ще сильніше враження, ніж його проповідь. Ода ця виказувала, що по-українськи можна писати гарні поезії на поважні теми. Її переписували, виучували на пам'ять. Словом, це була велика національна подія в Галичині.

З того, яке враження зробили українська проповідь Шашкевича та йогоода "Голос Галичан", можна догадуватися, яке велике значення

могла б мати "Зоря" або "Русалка Дністрова", як би вони стали відомі українському громадянству в Галичині. Але, на жаль, так не сталося.

Тимчасом Шашкевич працював далі, приготовляв матеріали до "Історії навернення Слов'ян до християнської віри", склав читанку для шкіл, писав далі поезії та інші твори і перекладав євангеліє на українську мову. Шашкевич перевів ціле євангеліє св. Івана й частину євангелія св. Матея. Та, на жаль, ні один із тих його творів не з'явився в друку за його життя. Деякі поезії Шашкевича надруковано в 1846-47 роках: "Читанка" Шашкевича вийшла друком аж у 1851 р., і то сильно зіпсована: видавці зіпустили мову Шашкевича, бо позамінювали багато слів на церковно-слов'янські й московські. Інші твори Шашкевича з'явилися друком ще пізніше.

У 1835 р. Шашкевич написав і видав книжечку (по-польськи) "Азбука і абецадло", проти заведення в українській мові в Галичині латинської азбуки (абецадла). Шашкевич обстоював потребу задержати східно-слов'янську азбуку, якої вживають (із дрібними відмінами) українці, москалі, болгари й серби. Книжечка зробила велике враження й мала значний вплив на рішення спору, якої азбуки мають уживати українці в Галичині. Треба сказати, що в тих часах, дійсно, треба було задержати східно-слов'янську азбуку, щоб зберігти єдність з Великою Україною, де латинської азбуки не можна було впровадити.

У 1838 р. Шашкевич скінчив богословію й став священиком. Літературна діяльність його, за родинними клопотами та хворобою, припинилася. Лише зрідка брався він за перо нпр. під впливом читання збірника "Ластівка". Цей збірник видав у Петербурзі Євген Гребінка, помістивши в ньому твори Котляревського, о. Писаревського, Квітки, Шевченка, Куліша, Забіли та інших. Шашкевич переслав потім цей збірник своєму

приятелеві Миколі Устияновичеві, долучивши свого вірша під назвою "Побратимові":

"Отак, Миколаю, вкраїнські вірлята
І веселять душу й серце загрівають.
Отак, Миколаю, наші соколята
То в голос, то стиха матері співають.
Аж мило згадати, як то серце б'ється,
Коли з України рідна пісенька
Так мило, солодкоколо серця в'ється,
Як коло милого дівча русявењке.
Так го обймає, так до себе тисне,
Пригортає і любує, і голубить і цілує,
І плеще і тішить, і медочком дишить,
Що трохи не скажеш:
"Пусти мене, пісне!"

Шашкевич залишив розмірно невелику літературну спадщину, а саме 30 оригінальних поезій, одно оповідання ("Олена") й невіршовані поезії (т. зв. "поезії в прозі"): "Псальми Русланові", та деякі переклади з польської, чеської й сербської мови. Серед них нема ні одного більшого твору, а є кілька зовсім дрібних поезій (по 4-6 віршів). Та очевидно, що вартість поезії не залежить від її кількості.

По своєму літературному напрямку Шашкевич був *романтиком*. Перед Шашкевичем були вже в українському письменстві романтики: Боровиковський, почасти Гребінка, Квітка й ін. Але всі вони належали до сентиментально-романтичного напрямку. Натомість у Шашкевича, поруч із сентиментально-романтичними творами, бачимо поезії *національно-романтичні*. Таким чином Шашкевич створив напрям, новий не тільки для Галичини, але й взагалі для української літератури. У сентиментальних романтиків переважали сумні, жалісні настрої й образи, особисті переживання та малюнки особистого життя. Натомість у національно-романтичних поетів панують

національно-патріотичні ідеї, почуття й образи, часто в тісній сполучі з релігійними настроями. Саме таку перевагу національно-патріотичних переживань і малюнків, сполучених із релігійними настроями, бачимо і в творчості Шашкевича. Як національно-романтичний поет, Шашкевич був *попередником* Костомарова, Шевченка, Ку-ліша, Руданського та інших.

Парафіяльний дім, у якому народився М. Шашкевич, тепер знищений большевиками

Новіші дослідники поезії Шашкевича вказують, що в його творах переважали такі риси, як релігійність, патріотизм, погідність, надія на краще, чинне відношення до життя й навіть боєвість (особливо в таких творах, як "Погоня" ("Дума"), "Олена" і т. д.).

До поважних національно-романтичних поезій Шашкевича, крім згадуваних історичних баляд, вірша "Побрратимові" та деяких дрібніших, належить також розмірно більша поезія "Бандурист", з якої подаємо тут невеликий уривок:

І виняв бандуру і обтер полою,
І став ю строїти і повів рукою
По струнах злегенька, струни згаморіли.
Співець розуміє, бо з ним говорили.
Вже літ сорок кілька їх бесіду знає.
І вдарив сильніше і скорше тручає
І стали греміти та бескидським громом,
І стали шуміти та степовим шумом;
То знов закипіли, як води старого
Дніпра-Славитуці, бо о нім думає
Співець і мислею честь йому співає...

Крім патріотичних поезій написав Шашкевич широ релігійні "Псальми Русланові". З тих невіршованих поезій (як і з проповідей Шашкевича) видно, що його думки й почуття були переняті релігією. Від його "Псальмів" і проповідей справді віє дух Святого Письма.

Завдяки своєму релігійному світоглядові Шашкевич майже ніколи не впадав у розпуку. Тому і в його особистих поезіях, навіть писаних у хвилинах смутку, знаходимо звичайно надію на краще, погідність і т. п. Одна з найліпших особистих ліричних поезій Шашкевича це "Підлісся", присвячена селу, в якім народився поет:

"Шуми, віltre, шуми, буйний,
На ліси, на гори,
Мою журну неси думку
На підліські двори.

Там спочинеш, моя думко,
В зеленій соснині,
Журбу збудеш, потішишся
У лихій годині.

Там ти скаже дуб старенький
І один і другий,
Як там жив-єм ще маленький
Без журби, без туги...

Літературна діяльність Шашкевича продовжувалася властиво коло чотирьох років. За цей

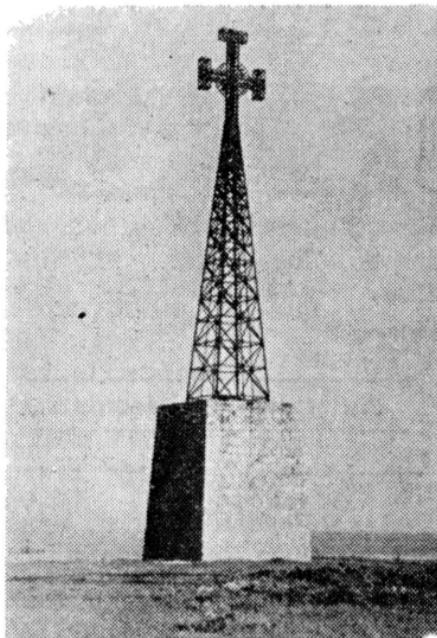
РУСАЛКА ДНѢСТРОВАЯ.

Ruthenische Volks-Lieder.

короткий час Шашкевич виявив неабиякі поетичні здібності. Нема сумніву, що як би Шашкевич працював довше та в відповідніших обставинах, він міг би стати великим поетом. Та на жаль він не зміг розвинути свого таланту. Але й та розмірно невелика літературна спадщина, яку він лишив, стала незвичайно важним здобутком української культури в Галичині. Вартість творів

Шашкевича виявиться яскраво, коли порівняти з ними поетичні спроби його попередників, сучасників і навіть більшіх наступників. Разом із тим треба підкреслити, що поезія Шашкевича була сильним ударом по московофільстві, бо наочно виявила, що правдивих вершин поетичної творчості може досягти галицький поет лише тоді, коли пише свої твори живою, чистою, рідною українською мовою.

Пам'ятник о. М. Шашкевича на Білій Горі

СУЧАСНИКИ ШАШКЕВИЧА
Я. ГОЛОВАЦЬКИЙ, І. ВАГИЛЕВИЧ,
Й. ЛОЗИНСЬКИЙ

Близькими приятелями й співробітниками Шашкевича у перших роках його літературної діяльності були Головацький і Вагилевич. Вони разом із Шашкевичем укладали збірник "Зорю" і потім "Русалку Дністрову" та взагалі на початку своєї літературної діяльності старалися розвинути українську національну культуру.

Яків Головацький (* 1814, † 1888), син священика, скінчив 1843 р. львівську греко-католицьку семінарію й 5 років був священиком у селі Микитинцях (Заліщицького повіту). Писав вірші, збирав народні пісні й історичні матеріали, займався мовознавством та історією і т. д. Поезії його значно слабші від поезій Шашкевича. Найбільш відома з них була "Річка", до якої уложенено навіть мелодію. У 1846 р. Головацький видав збірник поезій, пісень і т. д. "Вінок", де помістив твори свої й інших авторів (між іншими, Шашкевича). У 1848 р., коли на Львівському Університеті утворено катедру української мови й літератури, Головацький став первішим професором цих предметів. Та коли пізніше австрійський уряд почав обмежувати права українців, коли українці в Австрії знов опинились у тяжкому й поневоленому стані, Головацький стратив надію на можливість українського відродження та став московофілом. Австрійський уряд 1867 р. усунув з університету Головацького як московофіла. Тоді Головацький виїхав до Росії та став

предсідником віленської наукової комісії, що видавала різні старі документи й інші матеріали до історії України й Білорусі. Головацький сам написав кілька наукових творів — про українську мову та її наріччя, про українську словесність, видав цінний збірник народних пісень, зібраних у Галичині й Закарпатті (4 томи), матеріали до історії Галичини і т. д.

Іван Вагилевич (* 1811, † 1866), теж син священика, скінчив 1839 року богословію у Львові, але деякий час йому не вдавалося одержати свячення й так попав у нужду, з якої вирятував його польський пан Дунін-Борковський. Кілька років жив Вагилевич на його утриманні й провадив гуляще життя, через яке зруйнував своє здоров'я. У 1845 р. видав він граматику української мови, в якій, однаке, замість чистої української мови викладав якусь мішанину української мови з церковно-слов'янською. Після того дістав нарешті свячення й посаду священика. Але до священичої праці не мав ніякого покликання. Крім того взагалі почав виявляти ознаки душевної незрівноваженості, а може й душевної хвороби, У 1848 р. Вагилевич покинув парохію, поїхав до Львова, зійшовся з польськими діячами, пробував творити польсько-українську угоду та при тім нерозважно шкодив українській національній роботі. У той же час перейшов він на протестантизм. Пізніше Вагилевич працював у польських часописах, у бібліотеці Осолінських у Львові, вкінці у львівському міському архіві, але здебільшого терпів велику нужду. Вагилевич написав дві українські баляди (що були вміщені в "Зорі" й "Русалці Дністровій"), кілька українських гумористичних оповідань, низку польських віршів та багато розвідок і статей про минуле Галичини й Польщі, про українські народні звичаї й вірування і т. д. Також збирав народні пісні, особливо колядки, взагалі розвивав

широку літературну й наукову діяльність. Та, жаль, мав він незрівноважений характер і більша частина його праці пішла на марне. Через свою незрівноваженість Вагилевич покинув свою католицьку віру, а разом із тим зрадив і свій народ. Так само сталося й із Головацьким та пізніше з Наумовичем, Мончаловським і іншими галичанами, що відступили від своєї Католицької Церкви. Всі вони також стали й зрадниками українського народу.

Рівночасно з Шашкевичем, Головацьким і Вагилевичем, але незалежно від них працював о. Йосиф Лозинський, священик у Перемишлі (від 1831 р.). Головними його працями були дуже добра українська граматика (написана в 1831 р., але видана щойно в 1845 р.) і цінна збірка українських весільних пісень (видана в 1834 р.). Граматика Лозинського стояла на належному рівні тодішньої науки та давала теоретичні підстави для виховання української мови в літературі й науці. Лозинський теоретично доповняв те, що практично своєю поезією почав Шашкевич. Вони разом мостили дорогу новій українській літературі в Галичині.

ДОДАТОК

РУСЛНОВІ ПСАЛЬМИ

Св. Писання є глибокою криницею не тільки Божої мудrosti, але й поезії. Тому віддавна письменники й поети дуже багато й часто користали з цієї найстаршої і неоціненої скарбниці слова.

Одною з найбільш захоплюючих книг св. Письма це безперечно молитви царя Давида, звані псальмами. Їх не тільки перекладено на різні мови, але й звіршовано. У нас о. М. Шашкевич, пробудитель Галичини, використав зразки псальмів Давида до наслідування, які назвав Руслановими Псалмами.

Три “Русланові Псальми” о. М. Шашкевича, що їх ми маємо під рукою, визначаються такими прикметами: вони короткі і проводять одну думку з відповідним степенуванням, а до того нагадують своєю внутрішньою композицією поетичний твір, що його звемо “сонетом”, бо при кінці кожного псальму є наче розв’язка і ключ до цілого комплексу попередніх думок. Крім цієї, сказати б формальної питоменості, ці псальми о. Шашкевича мають виразний національний характер. Давидові думки про святий Сіон, Ізраїль, насліддя Якова, — у Русланових нових псальмах заступають: “наші лю-

ди", "вітер на степах України", "руське-українське серце" й така ж "віра руська". Врешті ці три псальми тісно пов'язані з собою певною скалею. Це найкраще побачимо, коли коротко перекажемо зміст цих Маркіянових композицій.

1-ший псалом. Головна ідея його це: "немає нікого, понад Бога!" Увесь псалом це наче дві картки книжки: на першій поет показує невірність і неприязність людей, навіть таких найрідніших, як брат, батько, мати, син, які можуть відцуратися і знеславити тебе, а в другій змальовує велично Бога, Який усе сотворив із нічого: небесні тіла, світло, вогонь, воду; Він знає наші думки, є серцем і волею для вселеної та ніколи тебе не опустить.

2-гий псалом. Тут цілий зміст думок зводиться до однієї: Бог — величний і премудрий, а людина — нікчемна, хоч горда. Псалом складається теж із двох частин; у першій описується велич та несхопність Божу, конечність мудрости й волі Божої. "Мудрість тая світові, що вода рибі, що людям повітря, що надія серцю чоловічому: візьми теє, а погибне це". У другій частині вказує на безглаздя невірства: як Бога нема, то й тебе, чоловіче, нема. Завершення думки: Бог хоче, щоб людина любила світло, але, на жаль, її тягне до тьми — як хоче, так ій і станеться.

3-тій псалом. Ядро цієї пісні — невід'ємність віри в Бога. У першій частині: віра моого серця тверда як Бескид, основана на любові. Нею все перемогти можна, коли тільки з серця нашого не втекло оце "Хто як Бог?" У другій частині: можна все поетові забрати: долю зіпсувати, прогнати щастя, навести всяку нуж-

ду, навіть очі й душу вирвати, але “не візьмеш мені любови й віри не видреш”, бо ми маємо українське серце й таку ж віру.

У 150-річчя народин о. Маркіяна Шашкевича ми повинні часто думати над цими Псалтіями, які разом проводять думку: єдина опора — Бог, Його мудрість нехай веде, при нашій співпраці!

B. Буженко

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

“ДОБРА КНИЖКА”

видало у Львові до 1939 року 133 книжки.

ВЖЕ НА ЕМІГРАЦІЇ ВИДАЛО:

Випуск:

- 133а) ГОЛОС ІСУСА ДО УКРАЇНСЬКОГО ЕМІГРАНТА. Інсбрук-Дорнбірн (Австрія) 1944. (Вичерп.)
- 134) Теофіл Коструба. ВІРА НАШИХ ПРЕДКІВ. Інсбрук-Дорнбірн (Австрія). 1946. (Вичерпане).
- 135) 137) 139) “ЖИТТЯ І СЛОВО” — квартальник для релігій та культури. Інсбрук-Зальцбург (Австрія) ч. 1 — 1948, ч. 2 — 1948, ч. 3-4 — 1949. (Вичерп.)
- 136) Роберт Котен. СЬОГОЧАСНА МОЛОДЬ. Інсбрук-Зальцбург (Австрія). 1948. (Вичерпане).
- 138) Григор Меріям-Лужницький. ПОСОЛ ДО БОГА. Історичний фактамонтаж. Інсбрук-Зальцбург (Австрія). 1949. Ціна \$0.75.
- 140) о. Равль Плю. НАЗУСТРІЧ ЖИТТЮ. Інсбрук-Зальцбург (Австрія). 1950. Ціна \$0.75.
- 141) М. Брадович. ОДНА НАЦІЯ — ОДНА ЦЕРКВА. Інсбрук-Зальцбург (Австрія). 1950. (Вичерпане).

ВЖЕ В КАНАДІ, М. ТОРОНТО, ВИДАНО:

- 142) Володимир Молодецький. У БОЮ ПІД БРОДАМИ. 1952. (Вичерпане).
- 143) Олександер Мох. ТЕОФІЛ КОСТРУБА, УЧЕНИЙ ПРАВЕДНИК (життепис). 1952. Ціна \$0.25.
- 144) Юрій Мозіль. У ТАБОРИ СМЕРТИ. 1952. (Вичерпане).
- 145) КАЛЕНДАРЕЦЬ НА 1953 РІК (Вичерпане).
- 146) Юрій Мозіль. КРІЗЬ ЗАЛІЗНУ ЗАНАВІСУ. Спомини. 1953. Ціна \$1.00.

- 147) Наталена Королева. ПОДОРОЖНІЙ. Легенди. 1953. Ціна \$0.50.
- 148) Олександер Мох. КНИЖКИ І ЛЮДИ. Серія друга. Літературно-критичні нариси. 1954. Ціна \$1.00.
- 149) Теофіл Коструба. НАРИСИ З ЦЕРКОВНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ Х-ХІІІ СТОЛІТТЯ. 1955. Ціна \$2.00.
- 150) СВ. ПИСЬМО СТАРОГО ЗАПОВІТУ — КНИГА ТОВІТ у перекладі о. д-ра Володимира Дзьоби. 1954. Ціна \$0.25.
- 151) о. Йосиф Схрійчес, ЧНІ. ЧУДЕСНЕ ЖИТТЯ СЕСТРИ ВАРВАРИ. 1954. Ціна \$1.50.
- 152) М. Кузьмович - Головінська. ЧІЧКА. Новеля. Ювілейне видання. 1954. Ціна \$1.75.
- 153) Олена Кисілевська. ПО РІДНОМУ КРАЮ. Мандрівні спомини. 1955. Ціна \$2.00.
- 154) о. д-р Ісидор Нагаєвський. РИМ І ВІЗАНТІЯ. Вселенська Церква і патріарх Фотій. 1956. Ціна \$2.50.
- 155) Юрій Мозіль. ЗАПИСКИ ПОЛІТВ'язня. 1958. Ціна \$1.00.
- 156) В. Лозинський — М. Ценевич. ПРОКЛЯТИЙ КАМІНЬ. Історина повість. 1958. Ціна \$1.50.
- 157) М. Кузьмович-Головінська. ГОРБАТЕНЬКА. Оповідання. 1958. Ціна \$0.50.
- 158) Юрій Мозіль. НА ВРОНКАХ. Спомини політв'язня. 1959. Ціна \$1.50.
- 159) Олександер Микола Мох. НАРИС ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ПРЕСИ. (Друкується).
- 160) Митрополит Василь Липківський. ВІДРОДЖЕННЯ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ 1917-1930. — 1959. Ціна \$3.00.

- 161) о. Олексій Заклинський. **ЗАПИСКИ ПАРОХА СТАРИХ БОГОРОДЧАН.** Спомини. (Друкується)
- 162) Федір Одрач. **ПОКИНУТА ОСЕЛЯ.** Оповідання. 1961. — Ціна \$2.50.
- 163) Богдан Курилас. **ДІЯЛОГИ ВАСИЛІЯНОК.** Історична п'еса в 5 діях із часів переслідування св. Церкви Росією в 1838-1843 рр. — 1961. Ціна \$1.00.
- 164) д-р Юрій Герич. **ОГЛЯД БОГОСЛОВСЬКО-ЛITERATURNOЇ ДІЛЛЬНОСТИ ЙОСАФАТА КУНЦЕВИЧА.** 1961. Ціна \$0.50.
- 165) омм. **КІНЕЦЬ СВІТУ.** Чи, коли і як буде? (Друкується).
- 166) д-р Богдан Казимира. **ПЕРШИЙ ВАСИЛІЯНИН У КАНАДІ.** 1961. Ціна \$0.50.
- 167) Володар Буженко. **ІВАН СУЛИМА.** Історична повість із козацьких часів. 1961. Ціна \$1.50.
- 168) Теофіл Коструба. **ЯК МОСКВА НИЩИЛА УКРАЇНСЬКУ ЦЕРКВУ.** 1961. Ціна \$0.50.
- 169) Василь Королів-Старий. **ЗГАДКИ ПРО МОЮ СМЕРТЬ.** — Спомини. — 1961. — Ціна \$1.50.
- 170) Наталена Королева. **ПРЕДОК.** З анналів і легенд. — Історична повість.—1961. — Ціна \$3.00.
- 171) о. д-р Ісидор Нагаєвський. **ОБ'ЄДНАННЯ ЦЕРКВИ Й ІДЕЯ ПАТРІЯРХАТУ В КИЄВІ.** Історична студія. — 1961. — Ціна \$1.00.
- 172) Теофіл Коструба. **НАРИС ИСТОРИИ УКРАЇНИ.** (Друкується)
- 173) Федір Одрач. **НА НЕПЕВНОМУ ГРУНТІ.** Спомини. (Друкується).
- 174) Микола Олександрович. **МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ.** Відродження українського письменства в Галичині. 1961. — Ціна \$0.50.

Дальші випуски в підготуванні.

Замовляйте на адресу:

ALEXANDER MOCH ("DOBRA KNYZKA")

6 Churchill Avenue — Toronto 3, Ontario — Canada

ЗМІСТ

На окопах Червоної Руси	5
"Чудо" о. Маркіяна Шашкевича	16
Як виглядало українське культурне життя Галичини в кінці 18-го та на початку 19- го сторіччя	21
Український відділ Львівського Університету	25
Початки українського культурного відро- дження в Галичині	29
Перші українські літературні спроби в Га- личині у новому дусі	34
Початки галицького московофільства	37
о. Маркіян Шашкевич	41
Сучасники Шашкевича: Я. Головацький, І. Вагилевич, Й. Лозинський	55
Додаток. В. Буженко: Русланові псальми	58

ЦЬОГО Ж АВТОРА:
ІСТОРІЯ НОВОГО УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА:

1. ВІД КОТЛЯРЕВСЬКОГО ДО ШЕВЧЕНКА. — Станиславів 1938.
(Вийде другим виданням у 1962 р.).
2. ГАЛИЦЬКЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ. — Станиславів 1938.
3. КИРИЛО-МЕТОДІЙСЬКЕ БРАТСТВО, КОСТОМАРІВ І КУЛПШ. — Станиславів 1938.
(Вийде другим виданням у 1962 р.).